

בס"ד , ערש"ק תולדות, 28.11.03 יום ללא קניות.

השבת - יום ללא קניות

שמואל חן - מנהל פורום איכות הסביבה ynet
chayens@netvision.net.il

היום, יום שישי, (28.11.03) ערב שבת קודש פרשת תולדות, **יום ללא קניות**, כשהלכתי כהרגלי וכמעשה אבותיי מזה למעלה מ- 3000 שנה **לקנות** (ללקוט) את החלות (את המן) לשבת, נזכרתי בשיעורו הראשון של בורא עולם לאבותינו בעניין יום ללא קניות, ומעשה שהיה כך היה.

עם ישראל, עם רעבתן וקשה עורף וגם "קוטר" לא קטן, התחיל בקיטוריו הרגילים "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע, כי הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב" (פרשת בשלח, שמות טז', 3). כן, תמיד באמריקה... אופס סליחה, במצרים, היה יותר טוב. להזכירכם, התלונה הזו מושמעת 45 יום בלבד (!) לאחר שעם ישראל שוחרר מעבדות בת 210 שנים (!) במצרים.

הקב"ה כבר יודע עם מי יש לו עסק ומבטיח לעמו הנרגן חיים קלים. "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" (שמות טז', 4). אתם קולטים? בלי לעבוד, בלי מס הכנסה – מן השמים!

ומה צריך לעשות בשביל זה? בסה"כ לנהל תרבות צריכה הגיונית ולא מערבית. "ויצאו העם ולקטו דבר יום ביומו" – כך מצווה הבורא ומוסיף, לאור ניסיונו עם אנשיו תאבי הקניונים והמותגים, "למען אנסנו, הילך בתורתך אם לא".

בקיצר, הקב"ה ממציא את המן שטעמו כ"צפיחית בדבש" וכל מה שצריך לעשות זה לאסוף מידי בוקר את המן ולא להגזים. כל משפחה תאסוף מה שהיא צריכה בדיוק – "לקטו ממנו איש לפי אכלו". ואכן, הממושמים לקטו בדיוק כמה שצריך "וימודו בעמר, ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר, איש לפי אכלו לקטו".

עד כדי כך הייתה הצריכה מחושבת שמשה ציווה את העם לא להותיר מהמזון – "איש אל יותר ממנו עד בוקר". צריכה נכונה ומחושבת שאינה משחיתה מזון לריק.

אבל, כמובן שהיו חכמולוגים שהיו חייבים לצבור. "ויותירו אנשים ממנו עד בוקר" והעונש היה מידי - "וירום תולעים ויבאש" וגם משה כעס - "ויקצוף עליהם משה" (שמות טז', 20).

ר' שמשון רפאל הירש זצ"ל, ממנהיגי היהדות האורתודוקסית בגרמניה במאה ה-19, עמד בפרשנותו על השיעור הראשון שמנחיל הקב"ה לחכמולוגים המבקשים להנחיל את תרבות הצריכה המערבית ואולי בעצם המצרית.

"ניסיונו של העם, בלקטו את המן ששת ימים, העמיד אותו על יסודות דרכי הפרנסה היהודית והנחיל לו בקשר לכך לקח בעל חשיבות מרובה לדורי דורות. מגונות הן מידות העצלות, רדיפת הבעע, הקמצנות וקטנות האמונה המנוונת; משובחות הן מידת החריצות, ההסתפקות במועט, תכונת אדם השמח בחלקו ונהנה ממנו, בוטח בה' ומשליך עליו את יהבו". זהו, על פי רש"ר הירש זצ"ל, המסר המועבר לעם דרך התולעים הקטנות שנגסו בלחם המותרות.

אבל השיעור אינו נעצר בכך.

כבר במדבר, החל הבורא להעביר את המסר שהשבת היא "יום ללא קניות". ליום השבת מביטי הבורא מראש כי ביום שישי יוכל העם ללקוט כמות כפולה שלא תתקלקל. "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו, והיה משנה על אשר ילקטו יום יום" (שמות טז' 5).

וכרגיל, החכמים לקטו ביום השישי לחם משנה למרות שכנראה עדיין לא נצטוו את כל מצוות השבת. מסיבה זו הצעד הבא של החכמים הייתה לברר אצל משה מה הם אמורים לעשות בשבת. ואז, בסבלנות מופלאה, מבאר להם משה את פרשת השבת. "הוא אשר דבר ה', שבתון, שבת קודש לה' מחר". הנה עכשיו מצווים בני האדם ליצור שבתון ממלאכה על מנת להפנים את משמעות השבת. והעם מצטווה על ידי משה להכין לשבת, לאפות ולבשל והפעם אפשר וגם רצוי להותיר מזון מיום שישי לשבת.

ואכן, בשבת, כמובטח, המן "לא הבאיש ורימה לא היתה בו".

אבל אם חשבתם שלאחר "שיעור התולעים הראשון" לא יהיו גרגרנים קטני אמונה שיצאו בשבת ללקוט מן, טעיתם.

"ויהי ביום השביעי, יצאו מן העם ללקוט, ולא מצאו". חסידי תרבות הצריכה, המצרית, כנראה, לא עמדו ביצר הקניה שהמצרים טבעו בהם במשך 210 שנים. אלו, אמנם השתחררו מכבלי העבדות הפיזית המצרית אך בנשמתם כבר פעפעה העבדות הנפשית, קטנת האמונה, זו הכובלת את האדם למחשבה שטובתו של האדם תלויה רק במאמציו הפיסיים וביכולת הצריכה שלו.

השבת, יום ללא קניות, היא, איפוא, יום חרות.

היטיב לסכם זאת הרב ד"ר יצחק ברויאר, נכדו של רש"ר הירש בספרו נחליאל: "מחסורו של הרצון הבהמי, הוא המניע הגדול בחיי העבדות והשכירות של האדם, הוא המנחיל לו "ירחי שוא,

ולילות עמל" (איוב ז' 3)...ההפגנה החיובית של השבתון משתיקה את הרצון הבהמי ואת כל דאגותיו, דאגות "פרנסה", ואומרת לו "אכלוהו היום, כי שבת היום לה", היום לא תמצאוהו בשדה" (שמות טז', 25). השבתון מוציא את האדם היהודי מידי שבוע בשבוע מן ההסגר של מעגל הקסם, לעבוד כדי לחיות ולחיות כדי לעבוד והוא מורה לו: לחיות למען השבת ולעבוד למען השבת!".